

Motion till riksdagen 2011/12:Ju324

av **Hillevi Larsson (S)**

Nationella riktlinjer för omhändertagande av barn till fängslade föräldrar

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behov av nationella riktlinjer för polisen för omhändertagande av barn i samband med att föräldrar grips.

Motivering

I Sverige är det cirka 8 000 barn som varje år tvingas uppleva att en, eller båda, föräldrarna hamnar i fängelse. Ännu fler barn upplever hur deras föräldrar blir häktade eller hämtade till förhör.

Forskningen har visat att barn till fängslade i mycket högre utsträckning än andra barn drabbas av depressioner och ångest. I spåren av detta är skolk och misslyckade skolresultat vanligt. Många av barnen lider dessutom av aggressivitet och de som drabbats värst uppvisar symptom på posttraumatiskt stressyndrom.

Risken att barnen ska gå i föräldrarnas spår, och själva bli dömda för brott och hamna i fängelse, är tre gånger högre för barn till fängslade jämfört med andra barn. Det visar dansk brottsstatistik. Anledningen till det är att barnen saknar stöd och hjälp i sin situation.

Enligt en brittisk forskningsstudie dömdes nästan hälften av de fängelse-dömdas söner i domstol innan de fyllt 40 år. Motsvarande siffra för andra barn var 14 %.

Annelie Björkhagen Turesson, socionom som disputerade vid institutionen för socialt arbete på Göteborgs universitet, är en av ytterst få forskare som ägnat sig åt att kartlägga hur barn till fängslade i Sverige blir behandlade och hur de mår. Hon har tidigare arbetat som socialarbetare i 20 år och slutförde

Fel! Okänt namn på

2009 en doktorsavhandling som bygger på intervjuer med fängslade mödrar och deras barn.

Hennes forskning visar att samhällets stöd och skydd för barn till fängslade är i det närmaste obefintligt.

Redan i det första skedet, när föräldrarna hämtas av polisen, brister skyddet för barnen. Denna situation är dessutom den mest traumatiska för barnen. De tvingas då uppleva hur polisen (oftast helt oväntat för barnen) tränger sig in i bostaden, eventuellt genomför husrannsakan och griper en eller båda föräldrarna.

Polisen tar som regel inte hänsyn till om barnen är hemma eller ens vilken tidpunkt på dygnet det är. Barn som är ensamma hemma kan tvingas uppleva hur polisen vänder upp och ner på hela bostaden i jakt på bevis. Det kan upplevas extra integritetskränkande för barnen när de tvingas se på när polisen går igenom även deras privata grejor. Exempelvis har tonårsflickor reagerat starkt på att polisen genomsöker deras underkläder.

Det förekommer att polisen stormar en bostad sent på kvällen eller tidigt på morgonen när de små barnen sover. Det är ytterst traumatiskt för ett litet barn att bli väckt på detta sätt och dessutom tvingas åse hur polisen gör husrannsakan bland deras leksaker och griper deras förälder!

Det finns idag inga krav på polisen att ta med någon från socialtjänsten när de griper föräldrar i deras hem. Det finns inte ens något regelmässigt krav på polisen att informera socialtjänsten när sådana gripanden görs!

Det är numera rutin att fråga häktade om de har barn. Men eftersom samarbetet mellan kriminalvården och socialtjänsten ofta fungerar dåligt är detta inte till mycket hjälp för barnen. Många barn till gripna föräldrar lämnas vind för våg, ibland långa perioder, medan föräldern/föräldrarna är inlåsta.

Även i fall där socialtjänsten känner till barnens situation fungerar stödet ofta dåligt.

Socialtjänsten vidtar som regel åtgärder för att se till att barnen får mat och tak över huvudet, men socialt stöd och terapi för att hjälpa barnen att hantera förlusten av föräldern lyser med sin frånvaro.

I ett exempel från Björkhagen Turessons forskning lämnades en 15-årig flicka ensam i en lägenhet en hel sommar innan socialtjänsten fick kontakt med henne. När hon då inte ville flytta till sin pappa fick hon bo kvar i mammans lägenhet ensam. Efter en tid flyttade mammans pojkvän in i lägenheten. Han hade allvarliga missbruksproblem och lät lägenheten förfalla och betalade ingen hyra. Flickan blev deprimerad och orkade inte gå till skolan. Till slut var vräkningen ett faktum. Då flyttade flickan till sin mormor.

De barn vars mamma fängslas brukar bli extra traumatiserade. Det är bara cirka 25 procent av barn till frihetsberövade mödrar som blir omhändertagna av sin pappa under mammans fängelsevistelse, vilket innebär att de ofta måste flytta från sitt hem och byta skola och vänner. Detta kan jämföras med barn till intagna fäder. Dessa barn blir i 9 fall av 10 omhändertagna av sina mödrar när pappan avtjänar sitt straff. Det är dessutom mer skambelagt för de flesta barn att ha en mamma i fängelse jämfört med en pappa. Barnen upplever mer fördömanden och avståndstaganden från omgivningen i denna situation.

Fel! Okänt namn på

Brottslighet och missbruk är mer stigmatiserande för en kvinna och går sämre ihop med den kvinnliga könsrollen än med den manliga.

Barn med fängslade föräldrar tvingas också ofta uppleva fördomar från polisen och omgivningen som bygger på tesen ”sådan förälder, sådant barn”. När föräldern missbrukar förutsätts de äldre barnen göra detsamma. I ett exempel gjordes en husrannsakan mot en missbrukande kvinna, där även hennes son greps. Han var frihetsberövad i flera dygn och släpptes sedan ut helt ensam i bara T-shirt och utan mobiltelefon.

Det fanns inga indikationer på att även han missbrukade men polisen förutsatte att det var så eftersom mamman gjorde det och behandlade honom därför som en brottsling. Denne pojke fick uppleva ett dubbelt trauma. Först husrannsakan, som inbegrep hans rum och alla hans grejor, och gripandet av modern. Sedan blev han själv gripen och fruktansvärt illa behandlad!

Han fick heller ingen hjälp efteråt att bearbeta det som hänt.

Polisen använder ofta barnen för att spåra föräldrarna, i de fall där de har gått under jorden. Det förekommer att barn övervakas i flera veckor när polisen söker efter deras föräldrar. Ofta försöker man förmå barnen att ringa till föräldrarna, för att på det sättet spåra dem. Det är som regel lätt att lura små barn till det. Men på det sättet utnyttjar man barnen för att komma åt föräldrarna och det kan leda till ilska och skuld känslor när barnen senare i livet inser att de använts som redskap i jakten på föräldrarna.

Polisen försöker även övertala äldre barn att kontakta föräldrarna. Det är mycket obehagligt för barnen att på detta sätt pressas att lämna ut sina föräldrar, det upplevs som ett svek mot familjen även när barnen tar avstånd från den brottslighet föräldrarna varit inblandade i.

När föräldrar till små barn grips tas barnen som regel om hand i samband med gripandet och placeras i familjehem. Detta kan vara extremt traumatiskt för ett litet barn. I ett exempel från Björkhagen Turessons forskning greps en kvinna gravid i sjunde månaden, med sina små barn två och tre år gamla i samband med att barnen skulle lägga sig. Barnen placerades i en främmande familj som de aldrig hade träffat förut. De förstod inte vad som hände och blev chockade av händelsen. Flera år efteråt hade de fortfarande allvarliga sömnstörningar med orolig sömn och återkommande mardrömmar. I detta fall var mamman och pappan misstänkta för ekonomiskt brott kopplat till en städfirma, där brottet begåtts flera år innan gripandet.

Ekonomisk brottslighet är förvisso allvarlig, men i detta fall inte akut. Man kan ifrågasätta varför gripandet måste ske så sent på kvällen, när barnen sov, och varför man inte kunde undersöka om det fanns anhöriga eller andra som barnen kände som kunde ta hand om barnen medan deras föräldrar var häktade.

Det finns över huvud taget inget barnperspektiv när det gäller gripande av barnföräldrar. Ingen tar hänsyn till hur skrämmande och traumatisk denna situation är för ett barn eller vidtar åtgärder för att se till så att föräldrarna om möjligt grips när barnen är i förskolan/skolan. Ingen informerar barnen om vad som hänt och många barn föreställer sig det värsta när deras föräldrar oväntat rycks bort från dem.

Fel! Okänt namn på

Med tanke på att många barn upplever gripandet och fängslandet av föräldern på samma sätt som om denne dött, är det uppenbart att barnen behöver extra hjälp och stöd i denna situation. Trots det uteblir hjälpen.

Många av de föräldrar som grips och fängslas är skyldiga till brott, även om det förekommer att oskyldiga grips. Men att de misslyckats med sina liv betyder inte automatiskt att de inte tar sin föräldraroll på allvar eller att de inte skulle vara betydelsefulla för sina barn. Barnen upplever som regel förlusten av sin förälder som en katastrof, även när föräldern missbrukar eller har begått brott.

Även i de fall där föräldrarna brister i sin omsorg om barnen är det angeläget att ge stöd till de barn som lämnas kvar när föräldrarna fängslas. Kanske är det till och med ännu mer angeläget i dessa fall med tanke på att barnet redan varit illa!

Många föräldrar är rädda för att socialtjänsten ska blandas in i samband med att de själva grips och fängslas. Får de frågor från polisen om barnen har någon som tar hand om dem kan de svara att de har en syster/vän eller annan som kan rycka in, även när det inte stämmer. Föräldrarna är ofta rädda för att förlora vårdnaden om barnen och ljuger för att socialtjänsten inte ska kopplas in.

När polisen inte närmare undersöker om barnen verkligen kommer att tas omhand eller kopplar in socialtjänsten, kan det resultera i att barnen blir helt utan stöd och tvingas ta hand om sig själva.

Kontakten mellan barn och deras föräldrar under fängelsetiden fungerar sällan bra. Som regel tvingas de fängslade föräldrarna själva betala telefonsamtal till barnen, och med tanke på att de inte får mycket pengar i fängelset, kan det bli för dyrt och resultera i få och korta samtal till barnen. Barnen kan i de flesta fall inte själva ringa till föräldrarna, något som många barn skulle vilja och behöva.

På varje anstalt har någon av vårdarna fått uppdraget att vara "barnombud" och fångarna kan gå föräldrakurser för att utveckla sig som föräldrar. Detta är populärt bland många fångar med barn. Barnen är för många det viktigaste i deras liv och de har väldiga skuld känslor för vad de utsätter sina barn för, genom att de inte är där för dem under fängelsetiden.

När det gäller besök på fängelset så har situationen förbättrats för fångarnas barn. De flesta fängelser har fått barnvänliga besöksrum och många har dessutom en särskild besökslägenhet där de intagna kan bo med sina barn i en eller ett par dagar i sträck.

Men besökslägenheterna behöver bli fler så att fler barn kan besöka sina föräldrar under så hemliga förhållanden som möjligt. Det är också angeläget att papporna får tillgång till dessa besökslägenheter, som hittills i första hand gått till mammorna och deras barn. Även intagna pappor vill ha kontakt med sina barn, och det kan vara mycket positivt för barnen om denna möjlighet ges.

Det är mycket anmärkningsvärt att nationella riktlinjer för omhändertagande av barn med fängslade föräldrar inte finns särskilt med tanke på bristerna i omhändertagandet av barnen.

Fel! Okänt namn på

Hela rättsväsendet och kriminalvården måste bli mycket bättre på att anlägga ett barnperspektiv när föräldrar grips och fängslas. Detta gäller i synnerhet polisen i samband med gripandet. Barnutbildning borde ingå redan i utbildningen på Polishögskolan. Självklart bör det även bli obligatoriskt att koppla in socialtjänsten när barnföräldrar grips. Det måste också bli obligatoriskt att ge stöd och hjälp åt barnen för att hantera förlusten av föräldern/föräldrarna.

Det är inte meningen att det är barnen som ska straffas för föräldrarnas brott. Men så har det ändå blivit för flertalet barn vars föräldrar gripits och fängslats. Barnen mår väldigt dåligt och många hamnar senare i samma situation som sina föräldrar, när de själva grips och fängslas.

Genom att ta hand om barnen i ett tidigt skede kan vi spara mycket pengar åt samhället. Men framför allt kan vi bespara fångarnas barn mycket onödigt lidande.

Stockholm den 30 september 2011

Hillevi Larsson (S)